

Evadarea în scriitură: tipuri de discurs palerian în epoca antedecembristă

Drd. Andreea Roxana SEVASTRE
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Abstract: *The refuge in writing is dictated by the writer's worry to come out of the terror of personal obsession (the prediction that he would die at 44), the totalitarian daily occurrence and the entering under the sign of destiny forged by inner strength and assuming it. Octavian Paler's works swing between two trends: mythology and autobiography. Although he goes towards literature through Blaga's poetry influence (The Shadow of Words - 1970), then he will move to the essay, publishing books hard to fit into a specific genre (essay, memoirs), structuring gradually on a "Paler genre - one that is unmistakable and impossible to imitate" (Mircea Iorgulescu). His work does not go within a single genre, it ranges from narrative prose to essays or ideas. It addresses several literary formulas: a journey diary, debate, controversy, correspondence, memoirs, a work of imagination – the parabolic novel, the essay novel (the two novels can be approached from several perspectives: reading in an autobiographical grid, political allegory about totalitarian worlds, a parable of the human condition). In all the works of the same fore-December era it looks like constant the same search towards himself through self confessions and meditations. In this era, the confession is indirect and erudite, achieved through fiction or art critics. The type of fore-December era writing abounds in dissimulative strategies, opposite to the direct confession specific to the post-December era.*

Keywords: *mythology, autobiography, parabolic novel, prose essays, indirect confession.*

Aventura în universul cărților s-a produs târziu în 1970 cu publicarea volumului de versuri *Umbra cuvintelor*, când trecuse binișor de vârsta deplinei maturități, adică la 44 de ani. Se afirmase deja în lumea culturală românească, ca jurnalist și realizator de programe radio-TV. Refugiul în literatură a fost posibil printr-o revelație brutală tocmai dintr-un sentiment al fricii determinat de prezicerea (de care a aflat după terminarea liceului) că va muri la 44 de ani ori în preajma acestei vârste. Astfel, la 44 de ani și-a publicat prima carte – fapt pe care-l numește în

cartea sa *Viața ca o coridă* – „coincidență”¹. Însă, într-un alt capitol, relatează un eveniment care justifică faptul că debutul în volum la această vârstă nu e tocmai o pură coincidență, ci e determinată de întâlnirea cu un fost coleg de cameră – cântărețul de biserică din strada Tufelor „omul cu milioanele” pe care-l descrie astfel: „Era palid, foarte îmbătrânit, supt la față. Avea o boală gravă și știa că va muri nu peste multă vreme. Cu o strâmbătură dureroasă, care s-ar fi vrut un zâmbet mi-a declarat că era pregătit. Acest cuvânt m-a cutremurat. Cum adică « pregătit »? [...] Mi-am continuat drumul spre Radio, răscolit de această întâlnire care parcă m-a trezit dintr-un somn lung. Aveam patruzeci și trei de ani. [...] Îmi spusese mereu, liniștitor, « mai am timp », ca să mă trezesc, trecut binișor de pragul maturității, în postura unui debutant [...] și numai revelația brutală că un om doar puțin mai în vârstă decât mine se afla în pragul morții reușise să mă zgâlțâie”². Cu toate că debutul literar în volum s-a produs târziu, abia la 44 de ani, totuși intenția de a se aventura într-un univers paralel, într-un dialog doar cu sinele, cu marile mituri și valori ale umanității datează din vremea studenției. Această întâmplare este relatată pe larg tot în *Viața ca o coridă*, într-un capitol anterior intitulat „Un joc serios”, unde își amintește că locuia într-o încăpere din cartierul Ferentari, din București, cu alți doi chiriași – un cântăreț de biserică și un funcționar și unde dă frâu liber „ambițiilor sale literare”. Deși încearcă pe cât posibil să mențină în siguranță manuscrisele, închizându-le în cufărul cu care tatăl lui făcuse războiul, în toamna anului 1948 le uită în librăria din apropierea bisericii Kretzulescu. Episodul este descris prin punerea în discuție a temei literare a destinului – recurentă în opera lui Paler – căci „din nenorocire, am avut privilegiul să constat că destinul depinde uneori de amănunte”³ și a motivului literar al manuscrisului pierdut, ce ar putea fi interpretat la prima vedere ca un artificiu literar, un pretext de factură romantică.

După acest episod, menționează că ar fi încercat un an întreg să reconstituie cele trei manuscrise – o culegere de eseuri (o *Reabilitare a Evului Mediu*), un volum de poezii și un roman. În schimb, s-a ciocnit de neputința de a-și aminti toate detaliile, ceea ce îl împiedica să le refacă și l-a determinat să jure că renunță la literatură, gest pe care prozatorul însuși îl

---

¹ „Coincidența aceasta, de care mi-am amintit într-o dimineață, m-a făcut să privesc bănuitor mașina mea de scris, o Smith Corona veche, uzată...” în Paler, Octavian, *Viața ca o coridă*, ediția a II-a, Editura Polirom, 2009, p. 29.

² *Ibidem*, p. 436-437.

³ *Ibidem*, p.31.

califică, după trecerea anilor, drept „un gest de un patetism îndoielnic”. La douăzeci de ani distanță tot într-o toamnă s-a decis, sub amenințarea trecerii ireversibile a timpului, să devină „sperjur” din dorința de a-și construi prin literatură „o viață secundă” (Octavian Paler)¹, deoarece la 43 de ani se întreabă: „Și ce împlinisem din năzuințele adolescentului care, într-o cameră cu lut pe jos din Ferentari, visase să privească dincolo de « Porțile Paradisului »”². Despre scrisul ca formă de luptă împotriva trecerii inexorabile a timpului amintește și Constantin Coroiu, căci făcând o analogie între lupta cu destinul și corida, criticul menționează că „abia la 44 de ani, odată cu prima sa carte, matadorul intra în vacarmul arenei. Arma sa de luptă nu era însă sabia (și muleta), ci o patinată mașină de scris.”³ Criticul avansează mai departe ipoteza că „taurul se afla în el însuși”, iar „mașina de scris a fost pentru el o armă împotriva spaimei [...] Un drog”⁴. Debutul târziu îi va accentua febrilitatea cu care-și va scrie și va publica ulterior cărțile – 12 volume numai până în 1989. Prin urmare, de n-ar fi fost acest imbold superstițios, nu s-ar fi apucat poate niciodată de a (se) scrie, de a se risipi în romane, confesiuni, memorii, pentru că articole în reviste publicase în calitate de jurnalist și corespondent și înainte de vârsta de 44 de ani.

După cum afirma criticul Mircea Iorgulescu toate volumele de eseuri de până la *Viața ca o coridă* stau sub semnul unei confesiuni indirecte – a unei autobiografii mascate de dezbaterile filozofice, etice, despre mitologie, artă, aceasta reprezentând de fapt și de drept prima parte a operei lui Octavian Paler. Începând cu volumul *Viața ca o coridă*, pe care Ion Simuț îl considera „placa turnantă în opera lui Octavian Paler”⁵(întrucât cartea reprezintă trecerea de la confesiunea indirectă la cea directă), se dezvoltă cea de-a doua parte a operei scriitorului – aceasta fiind și ultima carte publicată sub regimul comunist în 1987, când sistemul se liberalizase parțial. În *Viața ca o coridă*, confesiunile devin din ce în ce mai personale, mai profunde, astfel că scriitorul va parcurge un itinerariu literar de la mitologie la autobiografie. Se va contura treptat o *mitologie personală*,

---

¹ *Ibidem*, p.29.

² *Ibidem*, p. 436.

³ Coroiu, Constantin, *Lecturi subiective*, Editura Edict, Iași, 2009, p.123.

⁴ *Ibidem*, p.123.

⁵ Simuț, Ion, în prefața de la *Autoportret într-o oglindă spartă*, ediția a III-a, Polirom, Iași, 2010, p. 5.

numită și *pseudo-autobiografie* sau *fiționalizare autobiografică*, valorificând ca specii: memoriile, autoportretul literar, poemul autobiografic.

Întrucât încă din primele sale scrieri vizează conturarea unei perspective asupra antro-po-socialului cât mai largi, Octavian Paler tratează teme precum arta, literatura, cultura, religia care vădesc o pregătire intelectuală socială cu vaste cunoștințe în toate domeniile, fapt ce se explică și prin apetența afirmată deseori pentru valorile Renașterii. Între acestea se numără și idealul *omului universal*, ce l-a sedus se pare și pe Paler, acesta urmând cursurile a trei facultăți. Astfel, a urmărit să-și asigure un orizont cât mai larg, opunând rezistență prototipului uman ce începuse să se impună în secolul al XX-lea: specialistul – omul unui singur domeniu. Însă singur observă în *Viața ca o coridă* pericolele enciclopedismului, și anume, că el poate fi o cursă, căci „vrând să știi cât mai multe, riști să știi câte puțin din toate, dar să nu știi aproape totul despre nimic”¹. Îndrăznește să numească această preocupare pentru mai multe domenii – „poligamie intelectuală” sau „donjuanism intelectual”.

O altă temă dragă lui Octavian Paler este singurătatea – temă ce reflectă însăși condiția scriitorului de pretutindeni. Singurătatea presupune o retragere din fața lumii în pustiu, deșert al celui care (se) caută (pe sine) prin scris. Singurătatea și deșertul sau pustiul se completează reciproc și sunt aproape sinonime în vocabularul palerian. Deșertul și pustiul sunt „spații” ce conduc spre inițierile în singurătate, căi de cunoaștere a sinelui, de înțelegere a lumii prin confesiune. Singurătatea, pe cât de dureroasă și grea, este deopotrivă o haină obligatorie a scriitorului, el fiind prins între vocația de solitar și tentația de a-și sfărâma grota.

Tema fricii de moarte reprezintă un leitmotiv în multe din scrierile sale, ea fiind susținută prin pofta, iubirea pentru viață. Strâns legate de aceasta sunt timpul și destinul. Tema destinului și cultul memoriei sunt constante ale operei paleriene. Autorul formulează deschis nedumerirea dacă lasă în urma sa o biografie sau un destin. Constantin Coroiu oferă un posibil răspuns la această întrebare, susținând că „paradisele sale pierdute, paradoxal, dau măsura « transformării unei biografii în destin »”². Destinul se intersectează și cu alte teme: teroare și sistem opresiv, donquijotismul, copilăria, iubirea, mitologia.

---

¹ Octavian, Paler, op. cit., p. 411.

² Coroiu, Constantin, op.cit, p.126.

Tema copilăriei - văzută ca paradis pierdut - este pe larg tratată în *Viața ca o coridă* – carte publicată în perioada antedecembristă, dar mai ales după 1989 în *Autoportret într-o oglindă spartă*. De altminteri, în aceasta din urmă susține că și-ar fi putut face o carte de vizită care să-l recomande drept „specialist în paradise pierdute”¹, fiind conștient că „tot ce pierdem, pierdem pentru totdeauna”². Paradisul copilăriei își găsește o determinare spațială în satul Lisa. Lisa reprezintă atât un spațiu, cât și un timp – cronotop – al fericirii absolute, în care istoria este boicotată – un fel de a ieși din istorie, de a scăpa de stresul acesteia. În Lisa, „timpul curgea mai mult în afara istoriei”³. La București, ca elev, va descoperi o altă modalitate de a boicota istoria, și anume, prin lectură care va deveni și ea după ani – un paradis pierdut. Astfel, lectura apare ca „singură formă de revoltă, chiar dacă probabil nu într-un totu conștientizat, împotriva faptului că « războiul își luase sarcina de a concura lecțiile de filozofie ». Spațiul închis și totodată deschis spre atâtea zări ale lecturii ... era unul mai securizant decât orice adăpost, decât orice cazemată”⁴.

Un alt paradis pierdut pare a fi acela al iubirii pe care-l atinge doar în treacăt în scrierile sale – cel puțin nu într-o confesiune directă, poate și din pudibonderie refuză să dezvăluie prea mult din viața sa intimă sau din convingerea pe care o afirmă în *Viața ca o coridă*, și anume, că „orice experiență în acest domeniu are o valoare pur personală. Nu le e altora de folos. Fiecare descoperă pentru sine ceea ce e de descoperit, vorbăria prea multă n-are niciun rost, mai ales că inima nu poate fi rațională. Miracolele, spunea tu însuși, nu trebuie să se conformeze niciunei logici. Altminteri, nu ar mai fi miracole”⁵, ci câteva referiri generale cu o notă ușor aforistică: „Poate că dragostea este adevărul cel mai puțin absurd în această lume care nu duce lipsă de absurdități. Și poate că răspunsul cel mai simplu și, totodată, concret la întrebările complicate ale filozofiei este cel pe care adolescenții îl găsesc singuri, sărutându-se prin parcuri. Un bărbat și o femeie care se iubesc corectează în parte ceea ce e rău alcătuit în creația lumii”⁶. În mod indiscutabil, Octavian Paler nu se înregistrează într-un anumit domeniu literar. Vizibil este faptul că fie la început din dorința de a-

---

¹ Paler, Octavian, *Autoportret într-o oglindă spartă*, Editura Polirom, Iași, 2010, p. 81.

² *Ibidem*, p.73.

³ Coroiu, Constantin, *idem*, p. 125.

⁴ *Ibidem*, p. 125.

⁵ Paler, Octavian, *Viața ca o coridă*, ediția a II-a, Editura Polirom, 2009, p. 380.

⁶ *Ibidem*, pp. 378-379.

și găsi un stil, fie din nevoia de a experimenta cât mai multe genuri literare, scriitorul va aborda în epoca antecembristă mai multe formule sau specii literare. Ele vor pendula între două direcții: confesiune și dialog, căci după cum afirma Mircea Iorgulescu în 1985, „acestea sunt formule specifice de existență ale literaturii lui Octavian Paler”¹. De altfel, criticul nu ezită să laude „solemna gravitate impersonală a unui discurs întocmit în deplinul respect al regulilor elocinței clasice, deși este încărcat de toate neliniștele sufletului modern și acuză o subiectivitate violentă și pătimășă”².

De asemenea, tot în același studiu - în capitolul dedicat lui Paler intitulat „Nevoia de a vorbi”, aprecia încă din 1985 că scriitorul s-a impus în literatura română „printr-un strâns șir de scrieri greu de încadrat într-un gen anume (eseu, memorialistică)” și că a creat „un « gen Paler », inconfundabil și imposibil de imitat”, adăugând că „Octavian Paler era unul dintre puținii fericiți posesori ai unui « ținut » literar în exclusivitate: îl descoperise, îl câștigase, se identificase cu el”³. Aceeași părere o împărtășește și Eugen Simion care în *Scriitori români de azi*, volumul IV, în capitolul dedicat lui Octavian Paler „Romanul parodic. Eseul moral” susține că „în 10 ani a publicat 7 cărți pe care e greu să le introduci într-un gen literar”⁴.

Cu toate că debutează cu un volum de poezii – „definiții lirice” de rezonanță blagiană: *Umbra Cuvintelor* – scriitorul s-a dedicat în special prozei. Câteva intruziuni lirice se vor regăsi în unul dintre volumele ulterioare - *Mitologii subiective* – și chiar în *Drumuri prin memorie*.

Odată cu publicarea volumelor *Drumuri prin memorie. Egipt. Grecia* – 1972, *Drumuri prin memorie. Italia* – 1974 își va schimba registrul, abordând jurnalul de călătorie. Cele două opuri se vor încadra în „formula eseului cu pretext mitologic pe o schemă narativă minimală, împrumutată memorialului de călătorie”⁵. Alții vor fi de părere că „primele însemnări despre Egipt, Grecia, Italia (*Drumuri prin memorie*, 1972, 1974) ezită între memorialul de călătorie în stilul mai vechi al genului, reflecția morală și o discretă poezie a timpului”⁶ sau că „notele sale de drum devin eseuri”¹.

---

¹ Iorgulescu, Mircea, *Prezent*, Editura Cartea Românească, București, 1985, p.130.

² *Ibidem*, p.130.

³ *Ibidem*, p.131.

⁴ Simion, Eugen, *Scriitori români de azi*, vol. IV, Editura David & Litera, București-Chișinău, 1998, p. 188.

⁵ Patraș, Antonio, în *op.cit.*, p. 6.

⁶ Simion, Eugen, *op. cit.*, p. 190.

Aceste interpretări se justifică prin viziunea paleriană asupra călătoriei care se distanțează net de cea comună, generală, fiindcă în notele sale de călătorie el nu surprinde particularitățile, notele caracteristice ale țărilor, civilizațiilor pe care le vizitează, le traversează, ci oriunde s-ar afla scriitorul se centrează asupra propriei interiorități, se caută pe sine „iremediabil și violent subiectiv” (Mircea Iorgulescu). Pentru Paler „o călătorie e, în cele din urmă, în secret, aproape totdeauna o călătorie spre adevărurile noastre și un prilej de clarificări”², care presupune ca ochiul său să fie înclinat spre introspecție, spre o analiză interioară adâncă – „un ochi al meu a fost întors mereu spre înăuntrul meu”. În acest fel, tot ce îi captează atenția din exterior nu este demn de a fi reținut în însemnările sale de călătorie decât dacă predispune la confesiune, la excavarea memoriilor interioare. Notele de călătorie se transformă în discursuri erudite, în meditații, scoțând la suprafață natura problematizantă a scriitorului. De asemenea, discursul autoreferențial glisează în mitologie, deoarece, din punctul de vedere al lui Paler, miturile sintetizează în mod peremptoriu experiențele majore ale umanității, valorificând valori umane universale.

În mituri, scriitorul „se autoexprimă prin ele în ceea ce spiritul său are etern omenesc”, conducând la o „subiectivizare problematică a mitologicului”³, căci în cartea *Mitologii subiective* își asumă în mod explicit această direcție: „numele de zei și eroi sunt întrebuințate ca pseudonime: (...) grecii antici sunt simple pseudonime. În fond, de fiecare dată am vrut să zic « eu însumi »”⁴.

La momentul când va apărea primul volum din *Drumuri prin memorie*, cel care va scrie un cuvânt introductiv printr-o scrisoare deschisă va impune o grilă de lectură în cheie lirică vizibilă încă din formulele de adresare cu care-și începe seria aprecierilor favorabile, și anume, „Iubite poet”, „Alesul meu poet”, deși Paler renunțase la poezie în favoarea prozei eseistice. Antonio Patraș – cel care prefațează volumul *Drumuri prin memorie* din 2009 – își exprimă întru totul dezaprobarea, căci „începând chiar cu *Drumuri prin memorie* se estompează masiv stridentă inadecvare de fond sesizată, în cazul versurilor, între emoția pur subiectivă, de neîndoielnică autenticitate, și expresia ei « artistică » (ce lasă impresia

---

¹ Micu, Dumitru, *Istoria literaturii române – De la creația populară la postmodernism*, Editura Saeculum I.O., București, 2000, p. 571.

²*Ibidem*, p. 571.

³*Ibidem*, p.571.

⁴*Ibidem*, p. 571.

neplăcută de ornament steril, prețios, redundant)”¹. Totuși, și Antonio Patraș este de acord că în prima ediție se întrevăd notele lirice acute, dar că ulterior acestea vor fi eliminate în ultima ediție antumă (1999) – variantă ce păstrează în raport cu prima, numai « spiritul » și aproape deloc « forma ».

Eugen Simion laudă stilul confesiv concis practicat în *Drumuri prin memorie* și susține ideea întrucâtva opusă celei expuse de Patraș că fraza nu se dilată, vorba n-o ia, cum se întâmplă adesea, înaintea ideii. Informația, descriția, documentul – pe scurt: paraliteratura – se convertesc la timp în confesiune și poezie în spațiul literaturii [...] Astfel de observații sunt ingenioase, stimulative pentru spirit și ele aparțin unui moralist instruit”². Octavian Paler încearcă nu atât să expună meticolos informații despre Heliopolis, Valea regilor, Sfinx, Sala hipostilă, ci, pe lângă un minimum de date precise, meditează pe marginea lor, discursul încercându-se de o miză etică. Astfel, sala de la Karnak este interpretată într-o grilă impregnată de etic ca „un purgatoriu pentru truțiile bicisnice ... da, printre aceste coloane capabile să susțină fiecare un secol ar trebui pedepsiți să treacă și să facă o cură de umilință toți caraghioșii suficienței agresive, să se rușineze și să plece smeriți ... Dacă lumea ar fi plină de asemenea săli hipostile, ar exista poate mai puțină prostie mândră de sine, mai puțină aroganță, mai puțină impertinență, ceea ce ar face existența mai puțin suportabilă și, poate, mai deschisă spre aspirații nobile. Dar o astfel de sală ciclopică, în stare să te intimideze pentru a te purifica, se află doar la Karnak, departe de alergăturile noastre lipsite de orizont”³. Citite în grilă parabolică, aceste observații ar putea pune în discuție condiția omului angrenat în ambiții obscure și parșive de a parveni, de a-și etala laurii cu orice preț, de a câștiga o autoritate în fața celorlalți nu prin valoare, ci prin impunere. Privite din perspectiva unui lector ce ia seama de contextul istoric și politic în care au fost acestea scrise, ele pot trimite la abuzul de putere din perioada comunistă, la cultul conducătorului și al partidului comunist, la uriașele manifestații grotești în care se proslăvea atotputernicia lui Ceaușescu și a regimului impus de acesta, la infatuarea nomenclaturii, a prozeliților ei, care se hrăneau din egocentrism.

---

¹ Patraș, Antonio, în *op.cit.*, p.7.

² Simion, Eugen, *op.cit.*, p.191.

³ Paler, Octavian, *Drumuri prin memorie*, ediția a III-a, Editura Polirom, 2009, pp.107-108.

Criticul Eugen Simion reclamă o oarecare stângăcie a impresiilor de călătorie din Grecia, căci le consideră „mai timorate”¹, comparându-le cu cele din Italia pe care le vede debarasate de obsesia mitologicului, stilul fiind mai nuanțat, degajat. În acestea din urmă, Octavian Paler ține să evidențieze spiritul unui oraș sau al unei zone turistice: Roma e percepută ca un oraș cu suflet baroc, Veneția e un topos bolnav de trecut și impregnat de narcisism, Florența e o sfidare a neantului și tot aici Paler meditează la moarte, la setea noastră de absolut, Sulmona lui Ovidiu suferă de epicureism provincial.

Valorificând studiile lui Florin Faifer despre memorialistica de călătorie, Antonio Patraș e de părere că jurnalul este un document conceput să ilustreze conturul personalității celui care-l scrie. Conform acestei concepții, Paler ar încarna tipul anticălătorului prin excelență, pe care el însuși și-o asumă: „În fond, eu sunt un anticălător. [...] Oricât aş invidia la alții plăcerea de a voiaja, pentru mine aproape orice călătorie rămâne o dificultate. Simpla idee de a pleca, de a ieși din rutina zilnică, îmi dă o stare de disconfort. Călătoria efectivă nu mai reprezintă decât o întrerupere a condiției mele normale, de sedentar incurabil”². Odată reîntors din promenadă, pare a fi cuprins de un dor de reverie la o nouă aventură în necunoscut. Scriitorul nu pare înclinat spre a înregistra obiectivele turistice, impresiile de moment, care par să nu prezinte niciun interes: „Cred că mi-a fost de folos [...] absența unor însemnări făcute la fața locului. N-am dispus decât de un carnet în care îmi notasem nume de localități și cifre ce mi s-au părut importante. Asta mi-a dat iluzia că merită să consemnez ceea ce n-am izbutit să uit”³. Călătorul nostru preferă ca în miezul realității prozaice să descopere și să reflecteze asupra semnelor trecutului sacru, mitic: „Mergeam pe o șosea cu asfaltul încins, într-un autobuz relativ modern, iar eu aveam impresia că Herodot trecuse cu puțin înainte și că nu se scursese prea multă vreme de când Platon venise să se inițieze în secretele preoților din Heliopolis”⁴. Antonio Patraș observă „prețul enorm pus pe imaginație, fără pic de respect pentru verosimilitate”⁵.

---

¹ *Ibidem*, p.190.

² Paler, Octavian, în prefața de Patraș, Antonio, la *Drumuri prin memorie*, ediția a III-a, Editura Polirom, 2009, p. 9.

³ *Ibidem*, p. 10.

⁴ *Ibidem*, p 9-10.

⁵ Patraș, Antonio, *op. cit.*, p.10.

De netăgăduit sunt influențele scriitorilor existențialiști francezi, precum Sartre, Camus, dar mai cu seamă Malraux, fapt ce explică meditația susținută asupra condiției umane, motivul muzeului imaginar și cel al anti-memoriilor (psihologia anti-călătorului), obsesia destinului tragic și a salvării colective. În buna tradiție a eseștilor francezi, Paler exploatează cu dezinvoltură expresiile sentențioase, jocul de idei și nuanțe, urmărind percutanța ideii, „care conferă paginii scrise aspectul unor inscripții în basorelief”¹.

În cartea care va urma *Drumurilor prin memorie*, și anume, în *Mitologii subiective* (1975), se observă reîntoarcerea la miturile Greciei antice, iar „stilul devine mai reflexiv”². Miturile sunt reinterpretate *sui-generis*. Prin tehnica monologului cu teză sunt avansate ipotezele pe care scriitorul le reanalizează propunând uneori grile șocante de interpretare, cum ar fi, despre Narcis avansează ipoteza că e mai degrabă un erou al lucidității, nu al frivolității³. El fixează mitul într-o nouă grilă existențială, miturile putând fi interpretate ca parabole ale existenței umane. Stilul solemn, tragic este impus de un radicalism moral, căci „miturile, obiectele vin spre el dinspre orizontul tragediei și încărcate de sensurile (și semnele grandorii tragice)”⁴.

Cu privire la jurnalele de călătorie (*Drumuri prin memorie*, *Caminante*), Nicolae Manolescu avea să reclame în a sa *Istorie a literaturii române* stilul calofil, presărat (criticul folosește un termen peiorativ – „împănate”) cu citate și referințe și „impregnate de livresc”. Pe lângă acestea, criticul acuză și o oarecare lipsă de naturalețe, căci „ceea ce autorul remarcă e neapărat încărcat de semnificație, rareori natural” și că stilul lui Paler e mai curând „empatic și emfatic”⁵. Eugen Simion critică stilul cam elaborat, stufos și exagerat profetic al jurnalului de călătorie *Caminante* publicat în 1980. Cartea este subintitulată sugestiv *Jurnal (și contrajurnal) mexican* după modelul *Antimemoriilor* lui Malraux. Vizibilă este aceeași căutare a sinelui și a înțelesului lumii prin mituri. De altfel, textul este constituit pe două planuri ca și celelalte jurnale de călătorie: planul real (lumea mexicană) și altul – reflecția asupra realității și asupra miturilor pe

---

¹ *Ibidem*, p.12.

² Simion, Eugen, *op.cit.*, p. 191.

³ „Idea lui Narcis tragic (erou camusian!) este de natură să alarmeze spiritul” în Simion, Eugen, *op.cit.*, p.193.

⁴ *Ibidem*, p.193.

⁵ Manolescu, Nicolae, Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Pitești, Ed. Paralela 45, 2008, p. 1175.

care în mintea călătorului acestea le cheamă. Mircea Iorgulescu o numea prin urmare – „romanul unui voiaj interior”, „un roman al experienței confesiunii”¹. Octavian Paler preferă aventura în ordinea ideilor, în țara imaginară a miturilor. Marin Sorescu valorifică punctele tari ale acestei cărți. În studiul său, *Ușor cu pianul pe scări*, ține să menționeze că lectura jurnalului *Caminante* i-a produs o mare bucurie, deoarece: „Deopotrivă savant și contemplativ, el e un model al genului, topind informațiile diverse, istoria, geografia, artele plastice, mitologia, într-o viziune concentrată”². Chiar mărturisește că în acest jurnal, Paler se dovedește a fi un maestru al notelor de călătorie. Și Sorescu afirmă că „jurnalul conține mai multă meditație decât hoinăreală. Erudiției tălpilor i se preferă tamtamul ecourilor în timpanul sensibilizat de lecturi”³.

De aceeași apreciere are parte *Caminante* și din partea lui Mircea Iorgulescu, întrucât acesta e de părere că „Lirismul auster și reflecția încălzită de reverii, confesiunea reținută și meditația explodând în fastuoase dezvoltări speculative, în baroce jerbe de idei, concizia și expresivitatea formulărilor ce apar mereu spontane și au temeinicia unor inscripții în rocă dură fac din *Caminante* o carte stilistic impecabilă”⁴. În plus, se observă o victorie a semnificativului asupra faptelor, a creației, a artei asupra timpului care macină totul, *Caminante* fiind din acest punct de vedere o „parabolă a creației”.

Apărarea lui Galilei este o confesiune indirectă concepută ca un dialog imaginar între Galilei și propria conștiință scindată. Din perspectiva unei parabole a condiției umane, ea tratează o temă recurentă în opera lui Paler, din ce în ce mai pregnantă în ultimii ani, frica de moarte. În *Aventuri solitare* – carte publicată la 20 de ani distanță – se confesează: „Dacă m-ar întreba cineva « Sunteți în stare să vă dați viața pentru o idee, pentru un adevăr? », n-aș ezita să zic: « Nu, n-aș fi în stare »”⁵. Citită în cheie etică, ea poate fi înțeleasă ca o alegorie politică, în care momentul abjurării poate

---

¹ Iorgulescu, Mircea, *Ceara și sigilul*, Editura Cartea Românească, București, 1982, p.213.

² Sorescu, Marin, *Ușor cu pianul pe scări*, Editura Cartea Românească, București, 1985, p. 208.

³ *Ibidem*, p. 210.

⁴ Iorgulescu Mircea, *Ceara și sigilul*, Editura Cartea Românească, București, 1982, p. 213.

⁵ Paler, Octavian, în Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Pitești, Ed. Paralela 45, 2008, p. 1176.

face referire la procesele staliniste după cum Nicolae Manolescu susținea că „procesul abjurării ar fi însă mai mult o mise-en-abime a proceselor staliniste”¹. Abjurarea ar fi echivalentă cu autoînvinuirea din procesele staliniste. Abjurarea aduce după sine neliniștea, îndoiala că ar fi fost mai bine să suporte rugul „în fiecare noapte mă întreb dacă nu era mai bine să înfrunt rugul”, efemere consolări „am destul timp să răspândesc în lume acest adevăr din moment ce sunt viu” și iluzia speranței formulată poetic: „Adevăratul curaj al poetului nu constă în a cânta ploaia, ci văzând cerul pârjolit, să continue să sper”². Despre *Apărarea lui Galilei*, Eugen Simion va opina că este cel mai coerent și mai ingenios dialog despre prudență și iubire (așa cum Paler însuși a scris în prefața cărții). Ea pune pe tapet relația dintre adevăr și etica omului care luptă pentru adevăr. Acestea pornesc de la următoarea dilemă: De ce a cedat Galilei în fața Inchiziției, deși rostește sotto voce „eppur si muove”. Astfel că savantul este chinuit de viermele remușcării, căci în fiecare noapte este urcat în vis pe rug, până când o zeiță i se arată, indicându-i calea înțelepciunii. Datorită tensiunii ideilor, al sinuosului labirint al interogațiilor, *Apărarea lui Galilei* apare în viziunea lui Mircea Iorgulescu „un curat roman filozofic, remarcabil prin calitățile artistice ale dialogului și tensiunea ideilor”³.

Polemicile cordiale abordează tot stilul eseistic confesiv cuprinzând o succesiune de reflecții pe tema raportului dintre istorie și cultură. Se pune în discuție situația culturii noastre, evaluându-se atât punctele tari, cât și punctele slabe, încât Marin Sorescu afirma că „putem considera această carte ca un buletin meteorologic serios”⁴. Cartea este rezultatul unui studiu al societății românești de câțiva ani care scoate în evidență abilitatea scriitorului de a inventa subiectele / temele polemicii, de a pune problemele, mizând uneori pe aceleași sentințe moralizatoarea ușor emfatice cu care ne-a obișnuit din publicațiile precedente. De exemplu, atunci când pune în discuție ezitarea lui Hanibal aflat înaintea porților Romei de a cuceri definitiv și irevocabil cetatea, enigma o rezolvă prin următorul raționament: „Hanibal a înțeles atunci, îmi place să cred, că a învinge și a cuceri sunt două lucruri diferite, că o cucerire înseamnă mult mai puțin decât o victorie; adesea înseamnă chiar eșecul victoriei. Și s-a

---

¹ Manolescu, Nicolae, *op. cit.*, p. 1176.

² Paler, Octavian, în, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Pitești, Ed. Paralela 45, 2008, p. 1176.

³ Iorgulescu, Mircea, *op. cit. (Ceara și sigilul)*, p.207.

⁴ Sorescu, Marin, *op.cit.*, p. 217.

ferit să-și pună în pericol biruințele asupra Romei, a refuzat să-și asume umilința cuceritorului. [...] Ce lecție superbă și inutilă pentru cei care nu știu decât să cucerească fără să învingă”¹. Toate aceste reflecții ne îndeamnă pe noi înșine la o autoanaliză profundă și amănunțită, fapt surprins și de Marin Sorescu: „Autor de febre morale, îndemnându-ne parcă prin exemplu-i să ne vârâm noi înșine un termometru subsoară, când aripă, când semnal de alarmă, Paler e reprezentantul unei culturi mature, care-și permite saltul de la descrierea și adunarea de fapte la operele de sinteză”². De asemenea, autorul își recunoaște în mod asumat neputințele, care pot fi luate drept calități, susținând că „nu pot să polemizez cu oricine; nu pot să polemizez despre orice; și nu pot să polemizez oricum. Și, destule ori, tranșea mea de luptă este tristețea mea”³. Tristețea sau pesimismul reprezintă o coordonată de bază a operei lui Paler ce străbate scrisorile acestuia ca un fir roșu. Această mărturisire sinceră a lui Paler este legată de Marin Sorescu cu imaginea de pe coperta primei ediții care înfățișează o Afrodita însângărată (Magritte) și care spune Sorescu că ar arăta de fapt starea de scris a autorului.

Această carte valorifică într-o formulă eseistică mai multe tipuri, formule discursive: scrisori, monologuri, discursuri, conferințe, micro-eseuri, intervenții publicistice toate sub forma unor „mici fabule morale, după modelul lui Leopardi, dar trase mai spre noi” ce construiesc tipuri și caractere, ce „comunică în adânc, datorită frumoasei obsesii a adevărului”⁴. Scopul cărții este ilustrat în mod peremptoriu, deschis și asumat și prin motto-ul ales din J. Joubert: „Scopul disputelor nu trebuie să fie victoria, ci propria noastră morală”. El pledează chiar pentru o implicare activă, eliminând ideea unei neutralități comode, deși uneori ne putem întreba cât de mult și de deschis și-a asumat Octavian Paler prima atitudine în timpul perioadei comuniste. În cărțile publicate după 1989 pare a-și imputa singur o lipsă de implicare, de asumare clară a unor idei, a unei poziții, căci în cariera scriitoricească nu se lansează decât după 1970, abia la 44 de ani. Și chiar în *Polemici cordiale* putem surprinde un pasaj în care se afișează a fi pro asumării unei atitudini ferme, autoacuzându-se totodată subtil pentru

---

¹ Paler, Octavian, *Polemici cordiale*, capitolul „O enigmă a istoriei”, Editura Polirom, Iași, 2013, p. 168-169.

² Sorescu, Marin, *op. cit.*, p. 220.

³ Paler, Octavian, *Polemici cordiale*, capitolul „De ce « cordiale »?”, Editura Polirom, Iași, 2013, p. 20.

⁴ *Ibidem*, p.216.

luciditatea târzie: „Acum, recunosc, am puține iluzii. Cu o întârziere regretabilă, am devenit mai lucid și am înțeles de ce sunt atâția care nu se amestecă în niciun fel de polemici, care preferă o gaură de șarpe și, acolo, așteaptă să vadă ce se mai întâmplă. Unii se amuză și trag concluzii practice: Nu e bine să scoți capul afară. Cel mai cuminte e să te lași la fundul lacului, să iei o trestie în gură și să respiri prin ea. Până trece furia”.

Monica Lovinescu se apleacă în studiul său despre *Polemicile cordiale* asupra laturii de moralist a lui Octavian Paler, care, în opinia acesteia, îl singularizează printre scriitorii momentului în care cartea este publicată, eseistul ocupând un loc aparte. Această latură este subliniată și de către Eugen Simion fiindcă în toate eseurile „transpar firea de ideolog ardent a lui Octavian Paler și îndârjirea lui de moralist inflexibil”¹, cartea fiind „după *Apărarea lui Galilei*, cartea cea mai pregnantă a lui Octavian Paler”. Totodată, scriitoarea analizează cartea în context politic, căci amintește că în acea perioadă fusese demis din postul de redactor-șef al „României libere”, devenind o victimă simbolică a consfăturii de la Mangalia și aceasta pentru că făcuse din a doua pagină a ziarului un loc de „polemici cordiale” ale celor mai importanți critici literari, „a adevăratei culturi împotriva căreia s-a dezlănțuit tocmai atacul lătrător de la Mangalia”². Aceasta opina, la puțin timp după publicarea *Polemicilor cordiale*, că în eseurile ce compun cartea este vizibilă răsturnarea termenilor admiși până atunci în viața literară românească, apreciind la Octavian Paler latura de „scriitor angajat”, de „scriitor în stradă”, căci el nu mai mizează pe esteticul pur așa cum făcuseră scriitorii din perioada realismului socialist când sfera esteticului regăsit absorbea totul, ci și pe angajament, adevăr, curaj, literatură militantă. Scriitoarea Monica Lovinescu își susținea opinia printr-o aserțiune făcută de Paler: „O cultură care ignoră necesitățile istoriei și le întoarce spatele se ridică de fapt chiar împotriva menirii ei”³. În plus, adaugă Monica Lovinescu că amăgirea „polemicilor cordiale” – iluzia cordialității a fost plătită scump pentru că Octavian Paler a fost demis de la România liberă și pentru faptul că a luptat împotriva bigoților, mai precis, a scris împotriva grupului neoproletcultist al lui Eugen Barbu. Ilustrația copertii este interpretată de Monica Lovinescu prin raportare la

---

¹ Simion, Eugen, *op.cit.*, p.197.

² *Ibidem*, p. 532.

³ Paler, Octavian, *Polemici cordiale*, capitolul „Datoria de a gândi”, Editura Polirom, Iași, 2013, p. 271-272.

consfătuirea de la Mangalia din august 1983, când „Mangalia a devenit unul dintre pumnalele cu care se însângerează chipul Afroditei”¹.

Dintre toate speciile abordate de Octavian Paler, romanul este, în mod indubitabil, specia cu cele mai multe referințe critice, ea intrând deseori în câmpul de interes al criticilor. Prin urmare, și grila de receptare este deosebit de variată, întrucât cele două romane ale scriitorului: *Viața pe un peron* (1981) și *Un om norocos* (1984) par a fi greu de încadrat într-o anumită formulă literară. În sprijinul acestei afirmații, amintesc asertiunea făcută de Mircea Iorgulescu cu privire la romanul *Viața pe un peron* că „Romanul nu e pur eseistic sau pur parabolic așa cum s-a afirmat, deseori mai ales din dificultatea de a i se găsi o încadrare, e, mai degrabă, realist simbolic, întrucât conține o confesiune dramatică plasată într-un spațiu semnificativ”². Astfel, plasându-l tot în aria literaturii confesive, personajul din *Viața pe un peron* pare a-și scrie jurnalul, dar o face având permanent conștiința celorlalți „scriu cum aș vorbi. În jurul meu e pustiu, iar omul, dacă nu vorbește uneori, moare, nu-i așa? Pe toți cei care veți auzi, eventual, ce spun, vă consider judecătorii mei. M-am săturat să discut doar cu mine, să mă judec singur”³. Protagonistul din roman e considerat de critic drept „un Don Quijote al nevoii de a vorbi” înfruntând absurditatea, căci glăsuiește asemenea psalmistului în pustiu (pustiul fiind un loc care poate fi simbol al morții). Prin simbolistica pe care o conferă spațiului și personajului, criticul se îndreaptă spre interpretarea romanului ca parabolă a condiției umane, căci concluzionează astfel: „Octavian Paler aduce de fapt în teritoriul romanului românesc de azi, prin *Viața pe un peron*, una dintre marile probleme ale lumii contemporane: nevoia de comunicare, văzută sub dublu aspect, moral și intelectual”⁴.

În viziunea lui Eugen Simion, *Viața pe un peron* e interpretat ca „o parabolă amplă cu câteva personaje simboluri și o intrigă ce nu se poate fixa în timp și spațiu, accentul căzând pe valoarea etică a parabolei și pe dezbateră ideilor, ilustrând vocația lui de moralist. Tema romanului este condiția omului modern, având ca teme adiacente izolarea, frica, culpabilizarea individului, represiunea, solidaritatea. Toate aceste teme identificate de critic pot conduce spre interpretarea și ca o alegorie politică

---

¹ Lovinescu, Monica, *op. cit.*, p. 535.

² Iorgulescu, Mircea, *Prezent*, Editura Cartea Românească, București, 1985, p.132.

³ Paler, Octavian în Iorgulescu, Mircea, *Prezent*, Editura Cartea Românească, București, 1985, p.132.

⁴ Iorgulescu, Mircea, *Prezent*, Editura Cartea Românească, București, 1985, p. 133.

care pune în discuție cu ajutorul simbolurilor sistemul concentraționar comunist, mecanismul unei istorii care cultivă în om frica și disperarea unei lumi distopice. Această lume distopică are ca protagonist un ins fără nume, fără identitate socială, care afirmă despre sine că viața lui este o succesiune de pasiuni eșuate. Criticul vede în aceasta o analogie cu afirmația lui Faulkner care percepe omul ca o sumă de eșecuri. Individul duce lupta duplicității care este „jumătate șobolan, jumătate sfânt”, ajunge să joace șah fără tablă cu ambele culori, în care sunt evidențiate „forța de a eșua, libertatea de a merge împotriva destinului”¹. Simbolurile parabolei sunt decodate de Eugen Simion astfel: „Cobra este frica pe care o poartă cu sine, în sine, în comunitatea socială și în pustiu. Omul duce cu el, indiferent unde ar fi, o cobră și o mangustă care să-l apere de cobră. Numai că mangusta este imperfectă. Dacă el ajunge împlânzitor de cobre înseamnă că n-a mai putut lupta împotriva fricii, un flagel care trebuie refuzat zilnic, ca moartea”². Confruntarea dintre cobră și mangustă este circumscrisă temei majore a luptei omului cu destinul implacabil într-o societate opresivă. Personajele sale acceptă „o filozofie a resemnării, retragerea din fața lumii neînsemnând absența implicării, ci posibilitatea de a judeca totul cu o anumită detașare”³. Tot Eugen Simion e de părere că romanul luat în discuție depășește granițele parabolei prin cugetările care „denotă o gimnastică superioară a minții”, fiind totodată „un roman de idei în sferă morală”⁴. Deși apreciază cartea ca fiind una „incitantă mizând pe romanescul și pe acuitatea ideilor”⁵, îi găsește și câteva puncte slabe, cum ar fi: simbolistica inextricabilă (cărui nu îi găsește un corespondent în planul real: oamenii din mlaștină, ritualul lor exotic) și epica ei ar fi trebuit să fie mai densă; îmbogățită cu mai multe evenimente din sfera realității imediate.

Dumitru Micu vede în protagoniștii celor două romane ale lui Paler niște „personaje-voci”, niște „conștiințe problematizante” care se interoghează pe sine, punându-și problema rezistenței la teroare, frică (*Viața pe un peron*) și problema destinului, a realizării (*Un om norocos*). Nicolae Oprea remarcă și el „neliniștea constructivă a subiectului, tentația

---

¹ Simion, Eugen, *op.cit.*, p.201.

² *Ibidem*, p.203.

³ Glodeanu, Gheorghe, *Dimensiuni ale romanului contemporan*, capitolul „Octavian Paler sau tentația romanului – parabolă”, Ed. Gutinul, Baia Mare, 1998, p. 104.

⁴ *Ibidem*, p. 204.

⁵ *Ibidem*, p. 205.

aventurii și nevoia perpetuă de problematizare a existenței”¹. Ambele romane sunt forme distincte ale pustiului, ale însingurării (în jurul gării pustii se află o mlaștină, în interiorul azilului se află sala cu oglinzi – imagine a deșertului). „Ambele biografii, rememorate, observa criticul, nu sunt decât succesiuni de eșecuri. Eșecuri în cascade”². Profesorul de istorie are vocația ratării în sânge întrucât este „născut în zodia Racului”, iar Daniel Petric consideră „că în orice eșec mai e ceva important de făcut: să-l povestești”³, titlul celui de-al doilea roman fiind antifrastic. Cele două romane sunt receptate de criticul Dumitru Micu atât ca romane-eseuri, cât și ca romane-parabole. În finalul analizei sale, Dumitru Micu aduce în discuție sensul ascuns al parabolei, care ar fi acela al obligativității angajării politice. Despre *Un om norocos*, criticul afirmă clar că e „o utopie negativă”, căci „pacienții sunt prizonierii unei idei impuse, și anume, aceea a existenței unui Bătrân, [...] în jurul căruia se țese scenariul unei lumi mizerabile și fără scăpare, scenariu utopic justificat ca toate cele ale totalitarismului modern”⁴.

Lectura în grilă identitară a romanelor lui Paler este propusă de către Alina Crihană, căci aceasta pornește de la observația lui Ion Simuț care arată că toată opera lui Paler „tinde să se constituie într-o confesiune indirectă la început, directă în cele din urmă, fluentă narativ sau alcătuită din secvențe disparate, transpusă fictiv-epic sau verosimil-memorialistic”⁵. Astfel, în romane se regăsesc câteva elemente comune cu viața autorului care justifică interpretarea romanelor în grilă identitară. Protagonistul din *Viața pe un peron* este născut în zodia Racului, la fel ca Octavian Paler și are câteva amintiri comune cu autorul, fapt remarcat și de Nicolae Manolescu sau de Gheorghe Glodeanu⁶. Autoarea observă pe drept cuvânt că proza

---

¹ Oprea, Nicolae, *Romanul în oglinzi paralele*, p. 71.

² Micu, Dumitru, *op. cit.*, p.572.

³ Paler, Octavian, în Micu, Dumitru, *op. cit.*, p. 572.

⁴ *Ibidem*, p. 1178.

⁵ Simuț, Ion în Crihană, Alina Daniela, *Scritorul postbelic și „teroarea istoriei”. Dileme și (re)construcții identitare în povestirile vieții*, Ed. Muzeului Național al Literaturii Române, Colecția Aula Magna, Academia Română, 2013, p. 78.

⁶ „*Viața pe un peron* reprezintă ampla confesiune a unui personaj narator a cărui identitate precisă rămâne necunoscută până în final, dar în care putem recunoaște cu ușurință un alter ego al autorului” în Glodeanu, Gheorghe, *Dimensiuni ale romanului contemporan*, capitolul „Octavian Paler sau tentația romanului – parabolă”, Ed. Gutinul, Baia Mare, 1998, p. 103.

ficțională se supune unei multiple interpretări pe lângă cea identitară / autobiografică: poate fi o „alegorie politică despre lumile totalitare” sau / și o „parabolă a condiției umane”¹. Grila autobiografică impune tratarea romanelor ca parabole despre condiția artistului plasat sub semnul ratării și condamnat la autoexilare în „spațiul ficțiunii compensatorii”² de o istorie care-l refuză.

Prin urmare, toate operele lui Octavian Paler, implicit cele circumscrise perioadei antedecembriste se pot asocia „supratemei căutării de sine sau drumului la centru”³, căci ele pot fi considerate *ex cathedra* „variante la un autoportret” (Ion Simuț), în centrul scrierilor sale situându-se metafora exilului interior ca experiență inițiativă. Operele sale reprezintă de fapt cioburi de oglindă pe care lectorul avizat trebuie să le adune într-un tot unitar printr-un proces al reconstrucției identitare, acesta refăcând parțial spațiul autobiografic referențial / fictiv al autorului mai vag conturat înainte de '89 și din ce în ce mai clar în proza eseistică postdecembristă.

BIBLIOGRAFIE

- a. *Drumuri prin memorie. Egipt. Grecia*, Ed. Albatros, București, 1972.
- b. *Apărarea lui Galilei*, Ed. Cartea Românească, București, 1978.
- c. *Caminante: jurnal (și contrajurnal) mexican*, Ed. Eminescu, București, 1980.
- d. *Viața pe un peron*, Ed. Cartea Românească, București, 1981.
- e. *Polemici cordiale*, Ed. Cartea Românească, București, 1983.
- f. *Un om norocos*, Ed. Cartea Românească, București, 1984.
- g. *Viața ca o coridă*, Ed. Cartea Românească, București, 1987.
- h. *Aventuri solitare: două jurnale și un contrajurnal*, Ed. Albatros, București, 1996.
- i. *Deșertul pentru totdeauna*, Ed. Albatros, București, 2001.
- j. *Autoportret într-o oglindă spartă*, Ed. Albatros, București, 2004.
- k. Crihană, Alina Daniela, *Scriitorul postbelic și „teroarea istoriei”. Dileme și (re)construcții identitare în povestirile vieții*, Ed. Muzeului Național al Literaturii Române, Colecția Aula Magna, Academia Română, București, 2013.

---

¹ Crihană, Alina, *op. cit.*, p.80.

² *Ibidem*, p. 80.

³ *Ibidem*, p. 82.

- l. Glodeanu, Gheorghe, *Dimensiuni ale romanului contemporan*, Ed. Gutinul, Baia Mare, 1998, pp. 103 – 109 (*Octavian Paler sau tentația romanului - parabolă*).
- m. Iorgulescu, Mircea, *Ceara și sigiliul*, Ed. Cartea Românească, București, 1982, (*Confesiuni indirecte – despre Apărarea lui Galilei, Scrisori imagine și caminante*).
- n. Iorgulescu, Mircea, *Prezent*, Ed. Cartea Românească, București, 1985, (*Octavian Paler. Nevoia de a vorbi. Paradoxul cordialității. Judecata de acum*).
- o. Sorescu, Marin, *Ușor cu pianul pe scări (cronici literare)*, Ed. Cartea Românească, București, 1985(scris în 1983) (*Cobra și mangusta*).
- p. Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Ed. Paralela 45, Pitești, 2008, pp. 1175-1178.
- q. Micu, Dumitru, *Istoria literaturii române – De la creația populară la postmodernism*, Ed. Saeculum I.O., București, 2000.
- r. Simion, Eugen, *Scriitori români de azi*, vol. III, Ed. Cartea Românească, București, 1984.
- s. Ștefănescu, Alex, *Istoria literaturii române contemporane:1941-2000*, Ed. Mașina de scris, București, 2008.
- t. Alexandrescu – Voicu, Ileana, *Octavian Paler: mitopoetica eseului*, Ed. Alfa, Iași, 2008.